

“ПЪТЪОМ ПРЕЗ ЯПОНИЯ” –

А ЗАЩО НЕ ?

Георги Н. Николов

Сведенията за далечни краища, за екзотични държави, тяхната уредба, народностни обичаи, история, икономика и т.н. винаги са интересували българския читател. Те са запечатани в развоя на пътеписното ни наследство, което във времето все повече разширява географския си обхват. След Турската империя, Сърбия, Влашко, Молдавия, по страниците се появяват, вече в края на 19 – началото на 20 век, “Хавайските острови” на Данаил С. Руевски – 1900 г., “В страната на палмите” от Страшимир Кринчев – 1907 г. и пак тогава – “Песенъта на Американските българи” с автор Стефан Градинаров. Тук не споменаваме Вазов, Алеко, Константин Величков, за пътеписното наследство на които е писано много. Но ще отбележим Христо Бучакчиев с “Български пътешественик, обиколил Европа на велосипед 9932 к. За 79 дена. Тръгнал на 10 Юний 1901 г. През Румания, Русия, Филандия, Шв. Норвегия, Данния, Германия, Холандия, Англия, Португалия, Испания, Италия, Швейцария, Франция, Белгия, Прусия, Бавария, Австрия, Унгария, Сърбия и се завърнал в България на 28 Август 1901 година”... Далеч сме от мисълта да изредим имената на всички наши “необичайни” и нетрадиционни пътеписци, а също българите, стъпили сред първите на далечен бряг. Сред тях, обаче, тихо е наредил името си Антон Бозуков с впечатления за Япония, които безспорно са любопитни и днес.

Неговата книжица – “Пътъом през Япония”, според корицата си, вижда бял свят през 1907 г., а е писана две години по-рано. Сам създателят ѝ я определя като пътни бележки. Те се побират

на 72 страници, без илюстративен материал. До нейната поява в издания на българския периодичен печат, още от Възраждането, се появяват отделни преводни сведения за Страната на изгряващото слънце – предимно за религията и обичаите, а също фрагменти от фолклора и историята. Затова сега “Пътъом...” може да се разглежда като първото по-компактно произведение на наш писател за Япония, без претенции за обхватност на разказаното, но с безспорна достоверност на наблюденията и тяхната оценъчна стойност.

Няколко са тематичните аспекти в пътеписа “Пътъом през Япония”: за икономическата структура на страната, доколкото авторът е добил впечатления при пътуването си от град към град, пъстротата на японския делник, мястото на среднотатистическия японец в обществената пирамида на държавата и изобщо в периода на току-що приключилия конфликт с Русия от началото на 20 в. Като допълнителни щрихи в пътеписа релефно са поднесени описания на островната природа, на отношенията между мъжа и жената в многовековния източен церемониал и, което днес изглежда на читателя почти невероятно, на удивлението, което чужденците извикват у японските си домакини. Но което, от позициите на времето, е разбираемо за една страна, намираща се в доброволна геополитическа изолация векове преди това...

Антон Бозуков започва своя разказ с отделни кадри в драмата – сам той я определя така – състояща се в сблъсъци между руското офицерство и връщащите се от плен озлобени

войнишки тълпи, в уличните погроми, в “умиротворителните” казашки ескадрони. Всичко това – във Владивосток, от пристанището на когото авторът отплава към Фушики. Толкова постъписващо е (в положителен смисъл), впечатлението му от спокойствието и уредеността на екзотична Япония. От приветливостта и трудолюбието на народа ѝ. От обичаите и битовия му практицизъм. “Градлето е малко, та в час време успях да го обходя. Улиците са прави и тесни, но тъй хубаво постлани с пясък, че няма да се накалят пенчетата на обувката, макар че цялата нощ валя дъжд. След мен върви тълпа от любопитни. Навсякъде чистота, убранство. Няма къща без един-два квадратни метра градинка, най-грижливо обработена и с голям вкус разпределена. В много дворове забележих цъфнали рози. Чаршията е малка, но всички дюгени са грижливо наредени...” Следват описания на необичайния строеж на дървената японска къща, на тежкия селски труд, при който цялото семейство с мравешко упорство култивира всяка извоювана педя земя. “Ама какво ще кажете, ако ви съобща – пита авторът бъдещите си читатели – че вместо коне тук в файтончетата се впрягат хора, които за 70 сенса (1 лв. 80 ст.), ви возят цели 12 часа, 4-5 от които е било все в бягане като конь?”

Но погледът на Бозуков често се спира и на фабричните комини – безспорен белег на индустриализация в градовете, които посещава. Не пропуска да отбележи, че “електрическото осветление и телеграфите са в пълен ход”. Че в Япония излизат и вестници на английски език, а банковото дело съсредоточава в националните трезори азиатски, австралийски и индийски капитали. Редицата сравнения, които авторът прави между японския общественно-политически и икономически живот с този в “нашенско”, твърде рядко адмирират балканските варианти. В изводите му не се долавя тенденциозност. Те са по-скоро следствие от критериите му за сравнимост от предишни странствания и от опита му на административен служител в България. Подтекстът на “пътните бележки”, с непринудения си и привидно накъсан разказ, има една основна цел: да покаже как зад екзотичната

фасада на причудливата уж японска действителност от началото на века ще израстне икономически и политически мощна държава. При това с цената на поколения люде, мотивирано самовграждащи се в основата ѝ. Този човешки потенциал е висококвалифициран, за да бъде полезен на страната си. Нека се запознаем с описанието на японските железници, от които можем да се поучим и днес: “Тук един човек е и началник трена, и кондуктор, и помощник, и контролор, и всичко. Нему са дадени в помощ три 16–17 годишни момчета, за всяка класа по едно, да чистят вагоните и услужват на пасажерите. Никакви спирачи и фенерджии, понеже всичко това е в ръцете на машиниста. В нас, а особено в Русия, човек не може да запомни всичките длъжности на служещите в един трен, дори и жандарми поставяме и пак не можем да постигнем желаня ред и точност. А то е, защото по наследство от русите имаме още старши помощници на младшите писари. И забележете, че всички се оплакват от много работа”.

Без да се впускаме в обширен преразказ за японската религия и храмове, за изкуството на гейшите и местния национален театър, за вече споменатите природни красоти и людско гостоприемство, специално ще посочим мястото, отделено за японската жена. Впрочем, тази тема не е чужда на българската периодика и в списание “Илюстрация Светлина” от 1904 г. статия, озаглавена “Семейният бит на Японците” ни въвежда в едно доста разкрепостено мислене: “У старите Японци съществувала пълна свобода в отношенията между мъжа и жената; съвременното пък японско общество свято почита тайнството брак”. Много любопитни, но гарантиращи хармония в семейството са и публикуваните 13 правила, които трябва да спазва невестата: да почита родителите на мъжа си, да не проявява ревност, да е чистооплътна, да не се хвали и да не завижда, да е вежлива със слугите и пр. Антон Бозуков е съзрял друго: “Туй, което ме очуди, то е, че всички почти хамали са жени. Мъчно, тежко става човеку, когато гледа как млада, нежна, красива жена пъшка, прегърбена надве, под тежките денкове. И всичко туй, господо, за 60 стотинки от ранно утро до късна вечеря”. Но

пътеписецът не поднася видяното тенденциозно и разсъжденията му не са преднамерено избирателни. Хора и държава в подтекста на “Пътюм...” са неделимо понятие. Едно цяло в свят на зараждане и очакван апогей. Индустриализацията и хармонията в природата може би го впечатляват най-силно и явно има защо: “Още от далеч, като приближавате Осака, най-напред ще забележите една гора от фабрични кумини... За любопитство аз наброих 200 такива комини, после изоставих. Улиците на града, с изключение на 2, са тесни, но по-чисти от всякъде другаде, нещо особено, като се вземе пред вид многочислеността на населението и голямото движение в такъв индустриален пункт. Работата е, че половината от движението е отнето от каналите, по които се движат многобройни катери, шаланди, лодки. Второ, което се хвърля в очи, е, че при тази индустрия, каналите са винаги с чиста, бистра, а не мътна, както би очаквал човек, вода. Множество мостове, железни и каменни повечето, съединяват кварталите между каналите. Сравняването на Осака с Венеция е много на мястото си”.

В скромната си творба Бозуков споделя впечатленията си и от Катаока, Канасава, Киото, Майбара, Йокохама. Пътеписецът няма определен, ясен финал и завършва някак неочаквано. Той сякаш оставя читателите далеч зад себе си с авторовото описание на планината Фудзияма и с беглото споменаване, че пътува за Токио. Възможно е книгата да е била замислена не непременно в този ѝ вид, а с продължение или с втора част. Разбира се, това е само предположение. Днес тя има познавателна стойност за изследвачите както с достоверно поднесената фактология, така и със самото си съществуване в библиографията на българския, нека условно го наречем “задграничен” пътепис. Следващите повеи от Страната на изгряващото слънце, вече като художествена литература, са романите на Токутоми Кенджиро “Нами-ко” от 1906 г. и на Такидзава Бакин “Окома”, препреведен в съкратен вариант през 1908 г. от френски. Българските текстове са поднесени несръчно, но и в този си вид достатъчно увлекателно въвеждат

читателите в света на японската митология и философия, на семейни взаимоотношения, любов, коварство, бит, поминък и човешки слабости. И... нишките между България и Япония постепенно стават все по-здрави.

През 40-те години у нас в поредицата на “Корали” се печатат звънките хайку, появяват се и книги с военно, икономическо и прецизирано историческо съдържание. Люба Кутинчева ще сподели посещението си в “Япония. Лични впечатления, наблюдения и проучвания” (1942), а година по-рано Светослав Минков ни поднася “Японската литература”. И... контактите стават равностойно двустранни. Така и светът научава за малката балканска държава. Защото, както с огорчение признава в книжицата си Антон Бозуков, “гледаш интелигентен човек, а щом му кажеш “българи, България”, той те гледа като на испанско село. По параходните агенции по цели часове прелистват диксионерите и атлазите, докато намерят где и как се пише това име. Аз дотолкова се считах обиден, че не пожалих 10 рубли за един подобен атлас, когото постоянно търтя със себе си... и щом стане дума за народността ми, обръщам листа с картата България и го завирам в носа им (атлаза)”. Но трябва да споменем, че и българската литература постепенно стига до читателските пристани на Япония. През 1925 г. пръв тук като посланик на страната ни “идва” Иван Вазов с разказа “Иде ли”, а година по-късно, в превод от английски език: Елин Пелин с “Ветрената мелница”.

Е, за Япония – като за Япония. А може би забравен повече от допустимото, пътеписецът на Антон Бозуков би трябвало да ни подсети, че навярно има немалко още аналогични произведения, писани от български автори за далечни краища на планетата. Които, ако се освободят от незаслужения прах на забравата, ще допълнят колорита и познавателната стойност на нашата пътеписна история изобщо във времето и в съзнанието на съвременните читатели от различни възрасти. При това днес, когато далечните краища вече не са далечни, макар някога да са били...

